Dr. VARGA ZOLTÁN

Állatföldrajzi szempontból érdekes, védett és veszélyeztetett rovarfajok előfordulása a Beregi-sík szigethegyein (I. rész)

Az Alföld egyes peremterületei - viszonylagos zavartalanságuk, feltáratlanságuk következtében - ma még menedéket nyújtanak faunánk számos érdekes, védelemre érdemes fajának. A Beregi-sík zoológiai kutatása - amelyet Dr. Rácz István és Szilágyi Gábor munkatársaimmal együtt kezdtünk el, s amelyről a továbbiakban részletesen is beszámolok - máris hozott néhány olyan, figyelemreméltó eredményt, amelyekről itt - a terület s élőhelyeinek hatékonyabb védelme érdekében - mielőbb hírt kell adjunk.

A Beregi-sík helyzete állatföldrajzi szempontból egészen sajátos. Vannak fajok, amelyek az Erdély nyugati peremén húzódó szigethegységek irányából itt hatolnak északra, Kárpátalja irányába (pl. az itteni nép "szádokfája": az ezüsthárs). Vannak, amelyek valamely hűvösebb éghajlati fázis maradványaként élték túl a klímaváltozásokat egy-egy láp vagy láperdő hideg mikroklímájú zugaiban, mások a környező hegyvidékekről lehúzódva leltek menedéket a terület - még ma is néhol szinte érintetlen - keményfás ligeterdeiben vagy gyertyános tölgyeseiben (kárpáti sáfrány), ismét mások pedig Erdély felől nyugati irányba hatolva itt érik el - kicsiny, elszigetelt népességekben - elterjedésük nyugati határát. Ez így együtt nyilván nagyon színes faunaképet és nagy fajváltozatosságot is eredményez. Sokszor érezhetjük e terület erdeit járva, mintha nem is az Alföldön, a Tisza vidékén lennénk, sőt - némi fantáziával - azt is, mintha visszamentünk volna jó néhány évszázadot, netán évezredet az időben, amikor még Alföldünk jórésze mocsarak, lápok, vadvizek, zsombékosok és ligetes erdőségek világa volt. Mai világunkban persze gond, hogy ezeket az értékeket - s feltárásuk élmé-

nyeit mégúgy se - igazából nem tudjuk pénzben, anyagiakban kifejezni. Van ugyan törvényben rögzített "eszmei" érték, de sajnos méginkább akad " boldogtalan dudás, ki szellemet sose látott", vagy akár "vadásznak" csúfolt fegyveres kommandós, aki vélt vagyonát védve dühödten rombolja a természetet s lövi halomra a védett fajokat. Így nekünk is "le kell fordítanunk" terepi munkánk szép ünnepnapjait az adatok rideg nyelvére: hátha értenek belőle, hogy itt nem pótolható kincsekről van szó.

Egyenesszárnyúak - Orthoptera

Erdélyi kurtaszárnyú szöcske - Pholidoptera transsylvanica (FISCHER)

A Keleti-Kárpátokban, Erdélyben és a Balkán-félsziget északi részén élő faj, amely legnyugatabbra "Kárpátalján", a Vihorláton, a Zempléni-hegység északi részén és a Gömör-Aggteleki-karszton hatol. Vörös könyves faj (vö. VARGA, p. 183.), amelynek eddig csupán néhány, a fenti hegyvidéki területeken fekvő élőhelyét ismertük hazánkban. 1991. júliusában, Barabás közelében, a Kaszonyi-hegy keleti-északkeleti peremén, sűrű csalánossal és cserjéssel borított területen, néhány száz példányra becsült, izolált népességét találtuk meg. Az eset jól példázza, hogy állatföldrajzilag érdekes, peremhelyzetű területeken "rontott", ugyanakkor viszonylag zavartalan, s főleg nehezen járható, hozzáférhetetlen élőhelyeken is tenyészhetnek lényeges, védelemre érdemes fajok.

Vöröslábú hegyisáska - Odontopodisma rubripes (RAMME)

Az Erdélyi-medencéből, Erdély több középhegységéből, "Kárpátaljáról" és a Felső-Tisza vidékéről ismert faj. Magyarországon először NAGY B. találta meg Bátorligeten, majd további néhány lelőhelye vált ismertté az Alföld északkeleti peremén. A Szatmári-síkon, a Magosliget melletti Cserköz-erdő

tisztásain, felnövő égeres-cserjés szegélyén meglehetősen gyakorinak találtuk. A továbbiakban a Beregi-sík egész sor lelőhelyéről is előkerült, Beregsurány és Csaroda környékén. A Kaszonyi-hegy hazai oldalán, nedvesebb cserjés-magaskórós jellegű élőhelyeken nem ritka. Gyakran "napozik" magasabbra nőtt lágyszárúak, vagy alacsonyabb cserjék levelein, ilyen helyeken párosodik is (amelyet fényképen is sikerült "megörökíteni").

Kabócák - Cicadina; Énekeskabócák - Cicadidae

Hegyi énekeskabóca - Cicadetta montana (SCOPOLI)

Alacsonyabb hegy - és dombvidékeinken általánosan elterjedt, napfény- és melegigényes faj. Bár hegységperemi területeken helyenként nem ritka (pl. Eger környékén), kifejezetten alföldi adatáról eddig nem tudtunk. Cserjékben gazdag erdőszéleken, bokros domboldalakon tartózkodik a legszívesebben. A Kaszonyi-hegy DK-i oldalán, dús cserjeszínű tölgyes szegélyén találtuk meg, 1991. júniusban.

Bogarak - Coleoptera; futóbogarak - Carabidae

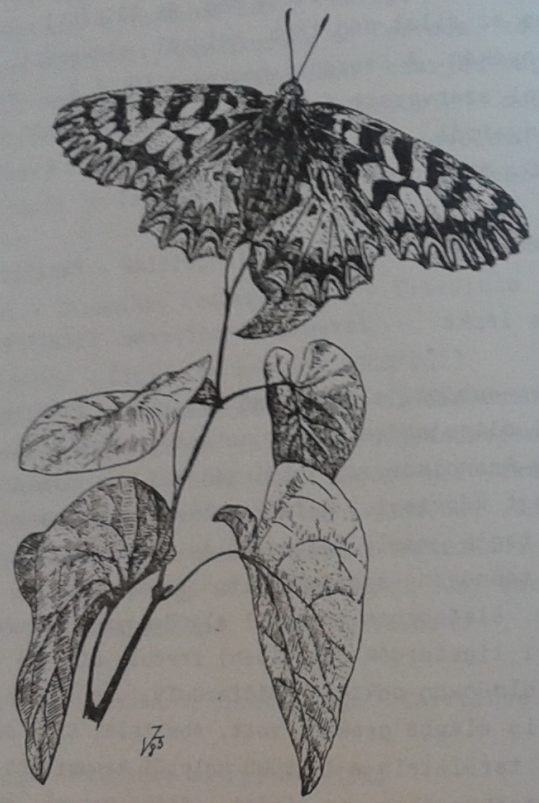
Erdélyi futrinka - Carabus hampei (KÜSTER)

Az Erdélyi-medencéből leírt faj (Mezőség, Maros és Kis Küküllő völgye), amelynek CSIKI 9, többé-kevésbé önálló elterjedéssel bíró változatát különbözteti meg. Közülük a Beregi-sík mindkét oldalán a "varietas"-ként leírt, de valószínűleg önálló alfaji értékű C. hampei ormayi REITTER él, amelynek típuslelőhelye Beregszász. Első hazai példányait még az első világháborút követő években KANABÉ debreceni tanár gyűjtötte Szatmárcsekén, majd - meglehetősen váratlanul - Tarpán, egy borospincében találtam meg, a Nagy-hegyen, még 1978-ban, egy hím példányát, amelyet először nem ismertem fel. További példányait - NAGY S. főiskolai tanár megbízásából végzett vizsgálatai során - D. PETHE I. természetvédelmi területkezelő találta meg, és SZILÁGYI G. határozta meg. Utána az állat még több helyről előkerült, elsősorban Tarpa környékén. A Kaszonyi-hegyen a TOLDI Z. vásárosnaményi tanár által szervezett feltáró vizsgálatok során került elő. Életviszonyairól, előfordulási adatairól a közeljövőben SZILÁGYI G. önálló mu[illegible]oan számol be.

Lepkék - Lepidoptera; pillangófélék - Papilionidae

Farkasalma lepke - Zerynthia polyxena (SCHIFFERMÜLLER ET DENIS)

Délkelet-európai elterjedésű faj, amely a Kárpát-medencében éri el elterjedése ÉNY-i határát. (Itt jegyzendő meg, hogy a Dél-Franciaország területén élő kis, izolált népesség külön alfajt képvisel.) A farkasalma lepke maradványjellegű nemzetség tagja, amely valószínűleg délkelet-ázsiai eredetű és erősen tápnövény-specializált. Tápnövénye, a közönséges farkasalma, elsősorban nitrofil aljnövényzetű erdők szegélyén (pl. ártéri ligeterdők szegélyén) fordul elő. A lepke korábban Alföldünkön sokfelé előfordult, sokáig a debreceni Nagyerdőn is eléggé gyakori volt. Ausztria, Cseh és Szlovákia szomszédos területein a legtöbb helyről kipusztult, állománya nálunk is csökkenőben van. Ezért - élőhelyeivel együtt - a legteljesebb védelmet érdemli. 1991. májusában a Kaszonyi-hegy platójának délies kitettségű peremén, erdőszegélyen egy eléggé erős populációját sikerült megtalálni, amely a hazai legészakibb előfordulások egyike. A példányokról számos fotó is készült.

Farkasalma lepke (Zerynthia polyxena). Dr. Varga Zoltán rajza

SÁNDOR ISTVÁN - BESSENYEI BENCE - DUDÁS MIKLÓS

Ragadozómadár repatriáló állomás a Hortobágyon

A korábbi évtizedek próbálkozásai után, úgy tűnik, hogy végre megnyitja kapuit a harmadik hazai (Mátrafüred, Kőszeg) hivatalosan működő visszavadító telep, amely a Hortobágyi Nemzeti Park igazgatási területén épül. 1985. óta, amikorra a tervek elkészültek, hosszú várakozás után mégis megvalósul, mely joggal lehet a hazai természetvédelem egy újabb "mérföldköve". A madárvédelem égető problémái közé tartozik, hogy a kézre került sérült madarakkal a természetvédelmi szervek egyszerűen nem tudtak mit kezdeni. Jobb esetben állatkertekbe kerültek, vagy egy-egy elszánt madárvédő gondozásába, alkalmi volierekbe, mosókonyhákba, garázsokba, stb. Még ilyen nehézkes viszonyok között is számos példányt sikerült visszajuttatni a természetbe.

Ilyen körülmények között egyre nyilvánvalóbbá vált egy ilyen központi telep felépítésének szükségessége. Az állomás elsődleges célja, hogy minden olyan kézrekerült példányt, amelynek reális esélye van a természetes élőhelyein való további életben maradásra, úgy a telepen való kezelés (mérgezett, áramütött, lőtt, stb.) és utógondozás után visszavadítjuk őket. Sajnos lesznek olyan fajok is, amelyeket nem lehet visszavadítani, azok a bemutatást és oktatást fogják szolgálni állatkertekben és vadasparkokban. A telep megépítésénél, illetve a hely kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy lakott helyektől távol essen, változatos élőhelyek vegyék körül) mocsár, rét, száraz gyep, lucernások stb.), hogy az elvadítás időszakában gazdag táplálékbázist találjanak, s minél rövidebb idő alatt visszaszokjanak a fajra jellemző zsákmányolási módjaikhoz. Másodlagos feladataink között szerepel a veszélyeztetett fészekaljak (tojás-fióka) mentése, amennyiben az adott területen illetékes ragadozó-